

LA CASA DE LA LLUNA VIURE AL CARRER

ARRELS FUNDACIÓ

L'HOME CEBÀ

“MIRAR I ESTIMAR”

“CALLE MELANCOLÍA”

DOS MESOS AL PARADÍS

PER QUÈ...?

QUE DÉU REPARTEIXI SORT

EL PELEGRÍ

EPÍLEG: “VENIU, BENEÏTS DEL MEU PARE

“Deixar memòria d’aquestes vides és l’últim i mínim homenatge que els podem rendir. Cristianament parlant, ells són els veritablement importants: no els que guanyen partits de futbol o celebren bodes règies.

A la vegada, cal deixar constància de que hi ha altres milers, així. I que tot indica que aniran en augment, mentre visquem en un sistema econòmic que fa de la precarietat laboral un mitjà òptim per a crear riquesa".

“El mar no refusa cap riu”

Proverbi afganès

Sovint, pels carrers de les nostres ciutats, ens creuem amb persones que no coneixem de res. De fet, és el més habitual. Malgrat que alguna cosa de la seva manera de caminar, de vestir i de comportar-se desperti la nostra curiositat, no ens aturem mai.

Hi ha, potser, una situació en què això mateix s'accentua: les persones sense llar. En relació a elles especulem, fabriquem històries i ens fem preguntes: Com es deu dir? Què l'ha portat a viure al carrer? I la seva família? No pot treballar? Passa gana? A la nit, amb aquesta humitat, deu passar un fred... No els ajuda ningú?

Preguntes sobre els perquès, preguntes sobre què ha fet i què no ha fet i, finalment, preguntes sobre què puc fer i sobre què faig o no en realitat.

El quadern que teniu a les mans potser us ajuda a respondre a algunes d'aquestes preguntes. O no. Hi trobareu trossos de vida de persones que estan o han estat vivint al carrer. Cada un dels relats és fruit de la trobada entre dues mirades: la del protagonista de la història i la del que la relata. Són trossos de vida recollits en les converses entre dues persones, sense l'obligació de recordar, explicar i justificar encerts i equivocacions.

Precisament acollir, conversar i acompanyar sense fer judicis de valor és un dels principis de l'ideari d'Arrels Fundació¹. L'entitat ha estat, d'alguna manera, el punt de trobada de les persones que han fet possible aquest quadern.

Set relats. Trossos de set vides. Persones que han fet del carrer el seu mapamundi habitual. Hem de destacar, però, que encara que Arrels prioritza l'atenció a les persones que es troben en una situació més extrema, les afectades pel problema de l'habitatge són moltes més: immigrants acabats d'arribar, nens, col·lectius nòmades, persones que malviuen a solars o a espais semi-abandonats i, fins i tot, les que viuen sota sostres que no reuneixen les mínimes condicions de salubritat. En aquest sentit, els sense llar que veiem malvivint als carrers, representen un percentatge reduït respecte al col·lectiu de persones que viuen en circumstàncies d'exclusió de l'habitatge. Per ells, tal i com ens expressen, “el pitjor és la solitud”.

Cada una de les històries que relatem a continuació posa l'accent en la situació actual de la persona, en la salut, en la seva simpatia o en el seu procés, però hi ha moltes altres persones que viuen una situació d'exclusió discreta i anònima. Viuen en una solitud absoluta.

“Hay que hacer algo”. Ens ho comentava el familiar d'una dona que malvivia prop de l'estació de Sants de Barcelona. S'ha de fer alguna cosa. Potser per començar, acompanyar. Fer companyia en el patiment discret, comprendre respectuosament la situació de cadascú. S'ha de fer alguna cosa per millorar les seves condicions de vida i, finalment, cal evitar que s'aboqui injustament persones i pobles a l'exclusió social, cultural i econòmica.

Afortunadament, quan dorms al ras, la lluna no fa discriminacions de cap tipus. A la nit, ens acull a tots a casa seva: homes, dones, rics, pobres, joves, grans, estrangers. Acull als que són capaços del més sublim i als petits i grans miserables. Als que clamen al cel i als que viuen d'esquenes a ell. És la casa de la lluna.

A l'home ceba, a l'Emiliano, a en Gabriel, a l'Alfons, a l'Antonio, a la Lola i al José: moltes gràcies per deixar-nos compartir les vostres vides.

1. L'HOME CEBÀ

~~La llar és molt més que el sostre que ens aixopluga. Hi trobem l'afecte, la comprensió, la tolerància... el perdó. De sòstres n'hi ha molts, però ens cal el que acull la nostra intimitat, els nostres amics. Quan marxem de casa portem a la maleta l'experiència que hi hem viscut. Però si marxar-ne és conseqüència d'un trencament fort amb els que se suposa que estimes i t'estimen, la maleta comença a pesar. A alguns, potser massa.~~

“No t'espantis mai, passi el que passi”. Aquesta frase me la va dir l'home ceba una tarda de molta calor, mentre encadenava les paraules i fetejava el bastó com si fos una extensió del seu braç. De fet, matava els dragons de sempre: el pare, la dona, el fill i l'alcohol. Dragons immensos, invencibles. Cruels. Eren cruels realment? No ho sabem, però la lluita contra aquests records-dragons sí que n'és de cruel. Sempre hi són, no l'abandonen mai. “No els puc esborrar”.

L'home ceba va néixer al peu d'una muntanya de Barcelona en una barraca barata, humida i malalta. Malalta de pobresa, d'alcohol i de maltractaments. “A casa eren nou: pares, germans, oncles i cosins”. Les úniques princeses de la seva vida han estat la seva mare i la seva germana. El seu pare no. “Quan jo vaig néixer ell ja estava malalt. Era treballador, però un Pinochet en petit, un producte del franquisme. Bebia. La meua mare va patir molt.”

El gran dragó era operari a l'Olivetti i el seu fill havia de ser operari a l'Olivetti. Hi va entrar amb 14 anys i en va sortir amb 15. A l'home ceba no li agradava i no va aguantar. Volia ser metge en un temps en què no es podien tenir aquestes pretensions.

L'amor

Fuma negra. Els dits grocs i les dents color cendra. Brut però amb corbata. I Déu al pensament “mai no he cregut que m'hagi abandonat, potser m'ha mostrat el camí i jo n'he agafat un d'equivocat”. Si efectivament els camins de Déu són inescrutables, l'home ceba s'ha perdut en la inescrutabilitat, en la impossibilitat de comprendre. L'amor i l'alcohol són les parets del seu laberint particular. “Als quinze anys vaig conèixer la Marta. Em vaig enamorar com un tonto. Era una nina. Als 22 em va tocar fer la mili i en tornar, ella ja festejava amb un altre amb qui es va acabar casant. Jo tenia 24 anys i vaig marxar de casa.”

Quan l'home ceba parla d'amor evoca la Marta, no la seva dona. “Em vaig casar als 27. Ella era petita però tot un temperament. Quan ens enfadàvem, era la primera que aixecava la fregona. El matrimoni va ser molt complicat, jo sempre anava molt just de diners i vam acabar perdent-nos el respecte. *Y lo que yo te diga*: quan s'arriba a aquest punt... A més, vivíem amb els meus pares i germans; *ya te puedes imaginar...*”

Daniel i Magdalena, els seus germans menors. El primer va fugir fins a les terres de l'Ebre per escapar de la falta de dolçor i ha triat oblidar, però ella no. No va poder escapar: “La nena es va quedar aguantant la negror”. La primera vegada que “la nena” va dir que triava viure va ser després de la mort del pare i de la mare. Als quaranta anys es

va enamorar per primera vegada i va intentar no mirar enrera. Però aquesta és una altra història.

L'home ceba va tenir un fill. En Sebastià va néixer enmig de la desesperança, l'alcohol i la precarietat. La mare se'l va emportar quan només tenia dos anys i mig i des d'aleshores l'ha vist esporàdicament. Després de tants anys encara no hi ha perdó ni reconciliació.

Sense dona, sense fill, sense feina. Només alcohol. "Me'n vaig anar de casa. Vaig arribar a la conclusió que havia vingut al món a fer patir i no podia suportar aquesta idea".

Jaque mate. 7 metres de paret feien possible destronar els dragons del seu cap, però el salt no el va matar, només va aconseguir "una fractura bilateral y axial con hundimiento de ambos calcáneos que precisó trepanación craneal". Així recita el diagnòstic del seu intent de suïcidi l'home ceba.

"Soberano es cosa de hombres"

L'alcohol és un dragó que es va presentar a la vida de l'home ceba en forma de barreja matutina (*cazalla* i moscatell), "vaig començar als quinze amb la barreja i els *carajillos*. He begut de tot menys whisky." Aquest dragó portava gasolina a les venes i no va tenir pietat. Ho va incendiar tot: la voluntat, els anys i l'esperança.

"*Me convertí en un borracho de sombra negra*. Quan beus perds l'educació, les maneres i la vergonya. T'inhibeixes dels problemes però el que aconsegueixes és fer-los més grans, perquè els problemes no desapareixen, segueixen allà i no es resolen amb alcohol".

El seu pare s'afaitava. L'home ceba s'afaitava. El pare bebia. Ell també. Tan absurd com això. Era el temps del *Soberano es cosa de hombres*, però no tots els homes són sobirans del seu cos i molt menys, de les seves circumstàncies. L'alcohol el va atrapar i va estar tancat a la cova prop de trenta anys. "30 años mamando, ¿sabes lo que es eso?" Ni casa, ni família, ni feina. Només alcohol. I trucar a casa i sentir la veu de la seva mare, "la princesa, la meva reina", morta de por per si el gran dragó es despertava "Cuida't, fill. Cuida't, sents?". I la reina penjava plorant llàgrimes sordes. A l'home ceba se li trencava el cor, "la meva mare va patir molt".

L'armistici

Va anar a parar al carrer. Cartrons, papereres, litres de vi, feines esporàdiques i poca companyia. Passa el temps i el que et semblava insuportable es converteix en rutinari: el fred, no menjar en un plat, que t'assaltin i et robin, no parlar amb ningú, aixoplugar-se de la pluja, la gana, no dutxar-te ni canviar-te de roba, fer pudor. Simplement sobreviure. El cor bombeja sang però l'impuls no et porta enlloc. Els dies es converteixen en mesos i els mesos en anys. En aquest trànsit apareixen els menjadors públics, les pensions de mala mort, les escales de les esglésies i *los bocadillos para pobres*. Durant molts anys aquestes van ser les coordenades de l'home ceba i en aquest mapamundi trist i humit va aparèixer la xarxa assistencial. "És un cas impossible", van dir, i en el seu cas, com en

d'altres, és veritat, perquè resulta impossible tornar a néixer i recuperar el que s'ha perdut. Són necessàries unes forces perdudes fa massa temps. Malgrat ser un cas perdut, va arribar el temps d'una promesa: "No tornaré a beure mai més". Li va prometre a una pedagoga i mai es va fer enrera. "Lo de dejar la bebida fue para mí algo mental. Ni gotes ni pastilles ni xarops. Simplemente me di cuenta de que el alcohol me dañaba pero el sacrificio fue brutal. Hace ya cinco años que no bebo. ¿Qué quieres que te diga? Cuando veo un borracho no siento asco, sino pena. Pido a Dios que le dé un poco de luz para que lo vea todo más claro. Siempre estás a tiempo de dejarlo; un hombre bebido es una piltrafa."

L'alcohol és l'únic dragó amb el qual ha arribat a un armistici, no a una victòria. El matís és important perquè l'armistici es una "suspensió provisional i convencional de les hostilitats mitjançant un conveni entre els bel·ligerants, sense que comporti, però, l'acabament de la guerra".

Actualment l'home ceba espera la seva entrada a una residència. Està molt prim, paper de fumar. Té una barba abundant i descuidada. Sovint, les sabates li van grans i es queixa que els mitjons li baixen cama avall. Viu en una pensió que fa por, d'aquelles on ningú canvia els llençols, ni obre les finestres, ni posa un gerani. I la seva vida "una mierda gordísima, no volvería a nacer". Els seus pares van morir, els seus germans van triar viure lluny i a ell només li queda cantar cançons del Joan Manuel Serrat, "un *tio* molt sociable, *buena gente*. Vam anar junts a l'escola i sempre ens ficàvem amb ell perquè anava a tot arreu amb la guitarra, i mira ara!" i entona aquella saeta de Machado que posa els pèls de punta "...al Cristo de los gitanos, siempre con sangre en las manos, siempre por desenclavar".

A aquest home cal intuir-lo sota la barba, les ulleres, la gorra i les capes i capes de roba que porta al damunt. És una ceba seca, macada, sense gust i amb el cor eixut i, encara ara, si la travesses, plores.

2. “MIRAR I ESTIMAR”

~~No tothom pot accedir a una residència d'avis, a un habitatge protegit, als serveis d'una treballadora familiar o al suport suficient per atendre un familiar disminuït. Els serveis socials –sovint en sentim parlar–, no són, avui per avui, uns serveis als quals tots puguem accedir. La disponibilitat depèn de limitacions pressupostàries: si s'esgoten els diners pressupostats no s'accepten nous casos fins al proper any. La responsabilitat pública en l'atenció a persones sense llar també és minsa: dels 668 serveis existents a l'Estat l'any 1999, tan sols el 17 % era de titularitat pública (Cabrera Cabrera, José Pedro. *La acción social con las personas sin hogar en España*. Fundación Foessa i Cáritas Española, 2000).~~

Feia poques setmanes que havia començat com a voluntari i un dia em van dir: “Mira de parlar amb aquell home que està assegut al banc; es diu Emiliano i fa pocs dies que ha començat a venir. És molt reservat i els últims anys els ha passat al carrer.”

Les primeres converses van ser de poques paraules, diria millor que van ser de mirades mútues, fins que passats uns dies vàrem anar al CAP de Drassanes. Després de la visita, es va mostrar més comunicatiu i de manera irònica es va referir als mesos que passarien fins que li operessin l'hèrnia.

Així es va trencar el gel i, dia a dia, explicava coses de la seva vida. Havia nascut en un petit poble del nord de Lleó, “donde hace mucho frío y en invierno hay mucha nieve”. En va sortir per anar a fer la mili a Múrcia, “ya sabes, en aquellos tiempos no te podías escapar, no es como ahora que antes de ir a la mili se consideran no sé qué y se quedan en casa”.

En acabar el servei militar, va venir cap a Barcelona amb dos amics, “en el pueblo no había vida y aquí algo podíamos ganar”. Va començar a treballar en un taller i amb els anys s'especialitzà com a mecànic.

Amb els dos amics van pensar en anar a treballar a Amèrica. Van decidir que d'entrada només hi viatgés un, però “los que nos quedamos, para pagar este primer viaje, pusimos cada uno 100 duros de la época, que era mucha pasta, y la realidad fue que el amigo se fue y después ya no supimos nada de él y del dinero aún menos”.

L'Emiliano es va quedar solter i va seguir treballant com a xapista en la reparació de vehicles accidentats, “En aquellos tiempos teníamos que reparar la misma chapa a base de golpes de martillo, después lijar, empastar, ajustar y pintar. No era como ahora que se cambian piezas enteras de los coches: puertas, parachoques, y sólo falta ajustar y pintar”.

Del seu període laboral no feia molts comentaris. Coneixia l'ofici. Als 60 anys va patir un accident de treball que li va provocar una gradual deficiència cognitiva i la crua realitat és que al cap d'un temps, en sortir de l'hospital, es va trobar sol, sense feina i sense casa. Va anar perdent feines, poder adquisitiu i allotjament.

Simplement es va quedar al carrer i el seu caràcter introvertit tampoc el va ajudar a encarar la nova etapa. Trista realitat i també prova que els sense sostre, els sense llar, els marginats són, en moltes ocasions, fruit d'una societat egoista i/o irresponsable.

Els voluntaris el van localitzar a la Plaça Reial, assegut al seu banc habitual i així van començar les trobades amb ell. Era molt reservat i van haver de passar alguns mesos per tal que un dia acceptés de venir al centre. Després de quasi dos anys de viure al carrer va tornar a dormir sota cobert. Els educadors i les treballadores socials van anar coneixent dades de la vida de l'Emiliano, van arreglar papers i van aconseguir que rebés la pensió a la qual tenia dret després de la seva vida laboral.

Dos mesos després de la visita al CAP de Drassanes, un cirurgià de l'Hospital del Mar va confirmar que era necessària una operació i que se'l posava en llista d'espera. Els comentaris de l'Emiliano van ser novament irònics però tristament realistes, "al menos dos años, antes de que me operen".

Vivia en una pensió del Passatge del Rellotge, menjava en bars del Casc Antic i per les tardes habitualment venia al centre. Cada setmana es dutxava, s'afaitava i es canviava de roba. No participava en els jocs, potser alguna partida de dòmino. El seu joc preferit era el mus "pero aquí nadie lo conoce y nadie quiere jugar".

Va començar a participar en les activitats del taller dels matins, creat a fi de fomentar les activitats manuals dels usuaris i un any, a la festa de Nadal, va ser el rei Melcior. Serios i callat va dignificar el seu paper.

Tot seguia amb normalitat. Es va traslladar a una pensió del carrer Riereta, fins que una tarda no va venir al centre i en faltar també el dia següent els educadors van saber que tampoc havia anat a dormir a la pensió que li havien gestionat. Consultes a centres sanitaris i d'ordre públic, ningú sabia res d'ell; simplement, com ja havia avançat un educador, l'Emiliano s'havia perdut i ben segur que estava de nou seient en un banc de la ciutat, veient córrer el temps sense molestar a ningú. Van ser cinc dies d'angoixa, fins que el van trobar al Paral·lel.

Aquest fet, fruit d'una desorientació, va accelerar els tràmits per a l'ingrés de l'Emiliano a un centre residencial. El van operar de l'hèrnia, i el 31 d'octubre del 2000, va entrar a la Residència de Gent Gran de Sant Llorenç Savall.

Com a resum de l'escrit fins ara, dues paraules: MIRAR i ESTIMAR.

L'Emiliano tenia una mirada neta, un rostre afable, el seu fer era reservat però manifestava certa ironia. La seva vida era interior i en cap cas va expressar un esperit de revenja cap a la societat que l'havia rebutjat. Era un testimoni viu del fet que una mirada diu molt, una mirada és agraïda, una mirada obre els cors, una mirada obre camins.

En la seva relació amb ARRELS, de mica en mica i sense soroll, es van anar teixint lligams de simpatia, d'estimació, d'afecte i d'amistat. L'Emiliano va recuperar l'alè de la vida i va ser un amic entre amics.

Habitualment als amics, i més si estan sols, se'ls visita. Anàvem a veure'l, preferentment pels matins. Sabadell, Castellar i finalment, una carretera plena de revolts fins a Sant Llorenç Savall, un petit poble situat a l'est del massís de Sant Llorenç de Munt. La residència està a l'entrada del poble, dins d'una zona boscosa, amb un jardí assolellat i espais per caminar. És un edifici a quatre vents amb àmplies sales d'estar, habitacions per

a dues persones amb els serveis sanitaris incorporats, menjadors amb taules per a quatre persones, infermeria, centre mèdic i sales per a tallers de manualitats.

A l'Emiliano, amb el seu bastó, gorra i cigarret, el trobàvem o bé assegut al jardí prenent el sol o bé a la sala veient la televisió. Sempre arreglat i afaitat. En veure'ns, tant la seva mirada com el seu somriure expressaven alegria.

Conversant ens explicava les seves vivències a la residència, “la comida no está mal, aquí tenemos desayuno, almuerzo y cena”, “el compañero que duerme en mi habitación, hay días que pega muchos ronquidos”, “tabaco no me falta, cada día por la mañana voy a buscar el paquete que me toca”, “me duchan, me afeitan y también me acompañan al barbero”, “aquí nunca llueve y no hace frío. No es como en León”.

També recordava a les persones del centre, tant educadors com usuaris i comentava els partits de futbol que veia a la televisió. Ell era del Sporting de Gijón o de l'Oviedo: “Estos están o han estado en Primera, en cambio la Cultural, (l'equip de Lleó), siempre se ha quedado abajo”, “Ahora el fútbol es dinero y patadas, ha cambiado mucho” i acompanyava aquest comentari amb un expressiu gest de la mà, quasi arran de terra, com si segués la gespa.

La seva vida a la residència, d'acord amb el seu caràcter, era solitària. Havia fet pocs amics, no es va afeccionar als treballs manuals que altres realitzaven i no volia jugar al dòmino o a les cartes. No hi havia ningú que conegués el mus.

L'11 de febrer del 2003, l'Emiliano no estava ni al jardí, ni davant la televisió. El vam trobar a la seva habitació i l'infermer que l'atenia ens va avançar que es tractava d'un problema intestinal, possiblement greu. Probablement es decidiria el seu ingrés a un hospital de Sabadell.

Les nostres visites ara eren a l'Hospital Parc Taulí de Sabadell, i el primer diagnòstic malauradament es va confirmar. Dia a dia l'Emiliano empitjorava. La seva mirada serena era cada vegada més trista. Un divendres el vam afaitar. Va morir el següent dimarts a l'edat de 73 anys, i ens en queda la imatge d'una cara neta i afable, però amb uns ulls tristos i un somriure apaivagat.

El dijous, en el cementiri de Sant Llorenç Savall, li donàvem el nostre darrer adéu. Era un dia fred, amb un cel clar i molt lluminós i amb la nostra pregària, un entranyable record: Emiliano, els darrers anys hem fet camí en comú i tu, que havies nascut a les muntanyes de Lleó, ara reposes al peu d'una altra muntanya emblemàtica, el massís de Sant Llorenç de Munt. De retorn a casa, un pensament de l'Abbé Pierre: “Si podem fer quelcom per una persona, fem-ho, però sobretot, en fer aquest gest, mirem-lo i estimem-lo”.

3. “CALLE MELANCOLÍA²”

~~Fa uns anys es parlava de transeünts per referir-nos a aquells que vivien als carrers i que transitaven de ciutat a ciutat. Aquesta itinerància esdevé pura supervivència: l'entrepà per esmorzar aquí, unes monedes els dimarts allí, dinar en un menjador on cal arribar caminant per no gastar en transport, passar el que queda de tarda en un centre on et permetran dutxar-te dos cop per setmana, dormir on puguis... L'anonimat de la ciutat et va menjant l'autoestima. Cal dedicar tot el temps a cercar allò més bàsic i, mentrestant, sentir veus que diguin que no treballes perquè no vols.~~

La història del Gabriel és una història de ciutat. De matinades dures, de jardins sense arbres i de droga en vena. És com una cançó d'en Joaquín Sabina.

En Gabriel té ganes de viatjar, de veure món, d'embolicar-se amb una hipoteca, de tranquil·litat, de gaudir tot el que pugui de la vida que té per endavant. El normal, el que tots volem, el que tots intentem. Però al Gabriel li ha costat molt arribar a aquesta situació. A la tranquil·litat d'esperit, a estar bé amb ell mateix, a oblidar-se de dependències, de culpabilitats, d'angoixes, a aparcar els mals moments, a viure. Mira enrera i no vol oblidar el seu passat. Vol recordar els bons moments, però sense oblidar els altres. Les coses són com són i no com ens agradaria que fossin.

“A mi m'ha salvat la constància” diu en Gabriel. La constància de seguir lluitant, de buscar altres camins quan el que tenim davant se'ns tanca, de no perdre l'esperança, de continuar vivint, de continuar...

Aragó, Cuenca, Valdealgorfa, anys cinquanta. Neix en Gabriel, el segon entre dues nenes. Recorda una casa gran, freda. Fa molt fred a Cuenca durant l'hivern. L'àvia els reunia al voltant del foc per a combatre les baixes temperatures. Encara molt petit, amb només quatre anys, el seu pare, de caràcter sec i poc afectiu, troba treball en una fàbrica a la capital. Tota la família emigra a Madrid i s'instal·len en un pis a les afores. S'adapta a la seva nova vida i fa bons amics. Fins que un dia ha d'incorporar-se al Servei Militar.

A la mili, l'haixix l'enganxa i un cop llicenciat no vol que ni els seus pares ni els seus amics sàpiguen que consumeix. Deixa als seus amics i, com que treballa, s'independitza dels seus pares amb 22 anys. Poc després l'atur truca a la porta i la seva necessitat de droga el converteix en un camell a petita escala. Res important, explica, ho just per a consumir el que el cos li demana.

Més tard coneix a la Lola, jove i consumidora. En Gabriel fa el salt i ja no només ven haixix sinó també heroïna. Comença una història d'amor no correspost. Poc després la Lola es queda embarassada i decideixen casar-se. Neix en Carlos, el seu primer fill. Als anys vuitanta l'heroïna entra poderosament a Espanya i el carrer es torna cada vegada més perillós, ens explica. A mitjans dels vuitanta neix el seu segon fill. Però les coses van cada vegada pitjor. Ell no treballa i consumeix amb la Lola. La situació es fa insostenible i decideixen separar-se. Els fills es queden amb la seva mare.

Està a punt de complir trenta anys, serà pare de nou i de sobte és conscient del seu deteriorament físic. Decideix desintoxicar-se. Va a un centre hospitalari i a un ambulatori. Li diagnostiquen hepatitis.

Intenta donar un gir a la seva vida i es posa a treballar amb la seva germana, però lluny de solucionar-se, les coses es compliquen. La família s'assabenta de la seva drogoaddicció i malgrat que la seva germana intenta ajudar-lo, en Gabriel no suporta la pressió i decideix anar-se'n. Consumeix molt menys i poc després decideix tornar a casa. Quan torna, neix el seu tercer fill, en Marcel. La relació de parella no funciona. Ja no comparteixen el consum de droga i la situació cada cop es degrada més. A principis dels noranta abandona el domicili familiar per ordre judicial. La seva dona, amparada per la llei, es queda els nens.

Algú li dona un cop de mà i aconsegueix una plaça en un centre evangèlic d'acollida a Barcelona. La teràpia és clara: treballar, treballar i treballar. Si es treballa sense descans, no hi ha temps per a pensar. Però en Gabriel reflexiona i decideix que si els diners que ha de donar al centre se'ls queda ell, encara que no és molt, és suficient per viure. Madrid de nou i d'allà a una fàbrica de pollastres a Valladolid. En Gabriel segueix pensant i segons les seves pròpies paraules "em faig jo mateix un rentat de cervell". El temps passa. Comença el 1995 i en Gabriel està malalt. Té hepatitis C i una important deficiència alimentària. Decideix trencar amb tot per començar de nou. En primer lloc, anar on ningú el conegui i no hagi de relacionar-se amb persones depenents de drogues.

Dit i fet. De Valladolid a Sòria, de Sòria a Saragossa i com a destí final, Barcelona. Les coses tampoc no són fàcils a la Ciutat Comtal. Un bon record: quan arriba a l'Estació de Sants, demana una pasta i li donen. Comença un altre periple, d'aquí a allà i d'allà a aquí. Està al carrer. Quan el fred apreta dorm un mes a l'alberg municipal. Torna al carrer i només dorm a cobert quan el recullen els de l'Operació Fred. A la una, dutxa i higiene a Vallldonzella. A les cinc, menjar a La Leona, el menjador gratuït. Així, dia rera dia. Sobrevivint. Passa per la Barceloneta, amb sor Genoveva, que ajuda a persones amb problemes de drogues i malalts de sida. Però després xoca amb la burocràcia. Quan demana ajuda a un centre d'assistència, li diuen que no el poden atendre perquè és de Madrid. Malgrat que està desenganxat és conscient que necessita suport per a mantenir-se. Finalment aconsegueix entrar en un centre de teràpia de reinserció i de consolidació de l'abstinència i al cap de poc temps pot abandonar el carrer.

En Gabriel segueix el seu camí. Pas a pas. Fa un curs remunerat de preparació per a ex-toxicòmans d'ajuda a toxicòmans. Li van diagnosticar un brot psicòtic i ingressa en un centre psiquiàtric durant dos mesos. Viu en un pis terapèutic mig any. Comença a cobrar una paga. Després lloga una habitació al barri del Raval on viu fins que derriben l'edifici. Comparteix una habitació en un pis particular durant tres anys. Comença un tractament per al fetge i el nou segle el troba preparat per posar-se a treballar. El juny del 2001 comença a fer-ho en una pensió i viu en un piset a Horta.

De sobte, Madrid, on viu la seva família, acut incessantment al seu pensament. Deixa Barcelona i intenta reanudar la seva vida a la capital. Allà troba una feina i es queda durant una curta temporada. Però han passat molts anys, massa. I Barcelona segueix allà, l'espera i el rep de nou. En Gabriel ha trobat la seva ciutat.

Ara se sent integrat. És realista. Sap que ha de treballar i ho fa de gust. Se sent més egoïsta que abans. Ara té quelcom a perdre. No pot definir exactament com acaba un al carrer. Per tantes coses... o per cap. El pitjor, la soledat. El que més valora d'aquesta època és que la gent es relacionés amb ell, el tracte personal. Veure que algú t'escolta. Simplement, que t'escoltin i també que t'expliquin. És tan fàcil.

4. DOS MESOS AL PARADÍS

~~Emmalaltir ha abocat a persones al carrer. A les cantonades de les ciutats hi trobem~~ malalts amb esquizofrènia, trastorns de conducta, obsessions i demències. El fet de viure al carrer, d'alimentar-se malament i que ningú en tingui cura agreuja la situació i accelera l'evolució de les malalties cròniques. Des de 1990, a Arrels hem acompanyat en els seus darrers dies a més de 150 persones. Han mort amb una mitjana d'edat de 58 anys, quan l'esperança de vida del nostre entorn és de 80.

La Montse és dolça. Els seus moviments són suaus i plàcids. No alça la veu. Acull les coses que li arriben i no és persona de discursos. És continguda i moderada. L'Alfons no tenia control sobre res. Era desgarbat, descompensat, amb una impossibilitat natural per viure normalment. Es perdia. Volia muntar un puticlub i estava obsessionat amb tenir una nina inflable. Aparentment, una història impossible. Ella és pedagoga i ell un home amb mala sort.

“Tot el que sé de la vida de l'Alfons és gràcies a la gent del barri. Segons m'expliquen, quan tenia tres anys la seva mare el va deixar amb una prostituta vella a qui ell sempre anomenarà àvia. La mare també feia el carrer i va tenir vuit fills, però l'Alfons mai va ser conscient de tenir germans. Sigui com sigui, la relació amb aquesta “àvia” no va ser bona i, de fet, el cuidaven els veïns de l'escala, els “tiets”. Un dels records que conserva és el de visitar a la seva mare a Sant Boi, on va morir als 37 anys de “malaltia mental i moviments incontrolats”.

La Montse sospita que aquesta malaltia mental i moviments incontrolats és el que actualment es coneix com Corea de Huntington. Aleshores era simplement “El Baile de San Vito”, un nom medieval per a una malaltia que afecta a 7 de cada 100.000 habitants. Si un dels pares està afectat, els fills tenen el 50% de probabilitats d'emmalaltir. Va ser el cas de l'Alfons.

“Comença a treballar als 12 anys després de la mort de l'àvia. Durant anys descarrega camions, reparteix butà i fa d'escombriaire fins que arriba un moment en què no pot continuar, perquè no controla els moviments i perd sensibilitat a les mans. El despatxen i va a parar al carrer amb menys de trenta anys. Un treballador de l'entitat el localitza quan feia 5 mesos que estava malvivint al carrer i en un primer moment ens vam pensar que era alcohòlic o drogoaddicte, però vam intuir que hi havia alguna cosa més, perquè mentre dormia saltava del llit i no podia estar quiet. El vam portar al metge i aleshores li van detectar la Corea.”

La Corea de Huntington adulta té un diagnòstic clar: evolució progressiva i irreversible cap a la mort en 10 o 25 anys. Tractament: ineficaç. Després del diagnòstic, l'Alfons va entendre perquè el castigaven a l'escola, perquè sempre se li queia el fusell a la mil i perquè sempre el feien fora de la feina. Els afectats de Corea tenen greus problemes de parla i no poden controlar els seus moviments. La Montse es violenta per dintre quan pensa en com una persona pot suportar tants anys sense saber que pateix una malaltia greu i, el més terrible, que no li importi a ningú.

“Què podíem fer? Encara que sembli mentida, no existeixen centres per acollir aquest tipus de malalts. Hi ha serveis per a persones afectades de malalties mentals i sensorials, però no per a pacients amb malalties neuronals. L'Alfons tenia un problema neuronal i

era perfectament conscient del seu estat i del seu deteriorament. Ell m'ho va dir molt clar: “si em tanques, em suïcido”; “vull ser lliure”, deia. No volia de cap manera acabar com la seva mare. Va ser l'únic que em va demanar i jo vaig respectar la seva decisió. A partir d'aleshores vam intentar tornar-lo al món: fer-li el DNI, gestionar que anés a un menjador social, tramitar la seva invalidesa i trobar-li un lloc per dormir. Li agradava llegir i anar al cine, col·laborava en tot i era una bona persona. Vam provar que anés a la piscina i que s'apuntés a l'associació de malalts de Corea, però la malaltia va anar més ràpid que la nostra voluntat.”

La Montse no va fer per l'Alfons tot el que hagués volgut. Les paraules “si em tanques, em suïcido” van ressonar massa al seu cor per fer res que atemptés contra el seu desig. Seguir aquest impuls també és exercir la professió. Els dos objectius que ella es va plantejar per a l'Alfons no estan escrits a cap expedient: que fos feliç i que visqués dignament. Poc més. Pràcticament cada setmana li feia una fotocòpia del DNI, que ell sempre perdia. Li posava un paperet a la butxaca que explicava que l'Alfons estava malalt, per si la policia el parava pel carrer i li aconseguia bambes amb velcro perquè se les pogués cordar. Ella, que no té cap fill amb Corea de Huntington, ja sap que els sentiments no es poden aturar quan un vol i l'emoció se li aboca als ulls quan pensa en ell. L'espurna de la llàgrima que li està a punt de caure parla d'un nen concebut, parit i educat sense amor.

“L'Alfons era tan innocent que no hi havia ningú que se li resistís. Sovint feia bromes que es van convertir en consignes: “España va bien”, “Voy a montar un puticlub de monjas cojas”, “No hay una mujer buena” i “Quiero una muñeca hinchable”. La gent reia amb ell. Suposo que era una manera de robar l'afecte que mai havia tingut. Però tenia dies de tot. Es veu que és típic de la malaltia mostrar-se agressiu, però per evitar que ningú visqués aquests episodis, es perdia durant setmanes i dormia als caixers. En una d'aquestes absències, va deixar d'anar a firmar a l'INEM i quan vam intentar gestionar la paga d'invalidesa ens la van denegar per aquest motiu. Vam anar a judici i vam guanyar. Com a mínim, l'Alfons tenia una mensualitat que li permetia dormir sota cobert i menjar. Podia viure amb certa llibertat. Però les coses es van precipitar ràpidament. Un dia mentre fumava es va cremar els pantalons. Em vaig espantar perquè aquest mateix gest podria provocar un incendi a la pensió on dormia: cau una espurna de foc als llençols i el desastre pren forma ràpidament. Vaig escriure un informe a Fiscalia explicant el cas i demanat una solució, però no hi ha centres per atendre aquest tipus de malalts.”

Ella, tan tranquil·la, tan serena, va sentir la punxada de la inquietud. D'alguna manera tenia un compromís amb l'Alfons; l'havia de cuidar i protegir perquè si no el món se'l menjaria. Ara la llibertat que havia demanat el podia triturar. La malaltia avançava com un animal embogit de gana; ell ja caminava com una joguina trencada i no es podia empassar el menjar. Era innocent però no ingenu i va entendre que havia arribat el moment de claudicar. La Montse li buscava un lloc per reposar. Finalment en va trobar un.

“En un principi el director del centre que vam trobar va negar-se en rodó a acceptar-lo. L'Alfons era un Corea i volia evitar-se problemes, però al final el va acceptar. El vaig convèncer de l'excepcionalitat del cas, perquè sabia que se'ls guanyaria a tots quan el coneguessin. Va entrar al juliol i en quinze dies es va convertir en el rei de la casa. Deia que estava al paradís. Es dutxava cada dia, menjava bé i els va acabar robant el cor tant al director i al metge, com a tot el personal del centre. El fet que em va demostrar que

s’hi sentia realment bé és que no volia sortir ni per anar a prendre un cafè, quan en tots els anys que feia que el coneixia mai va suportar estar tancat enlloc.”

Segons els metges, la malaltia provoca que el cos del pacient acabi sent la seva presó, perquè no controlen els moviments externs ni tampoc els interns. Quan truquen a la Montse un dissabte de setembre per dir-li que l’Alfons ha mort, només pregunta si ha patit i si ha mort sol.

“Vaig anar a veure l’Alfons un dimarts i moria el dissabte d’una hemorràgia a l’estómac. És curiosa la vida perquè no va morir de la seva malaltia. El metge del centre em va assegurar que no havia patit gens i que en tot moment va estar acompanyat, que no va morir sol. A mi em va saber greu perquè li vaig dir que no l’abandonàiem mai, que érem la seva família i que estaríem sempre al seu costat. Em va saber greu no haver pogut dir-li res.”

S’emociona. La veu se li trenca però fa un somriure franc sense estridències. L’Alfons era una persona entranyable que no va tenir massa sort. Quan va morir tenia 44 anys. I al paradís, només hi va estar dos mesos.

5. PER QUÈ...?

~~No fa massa anys a la plaça Urquinaona de Barcelona s'hi trobaven cada matí persones buscant una oportunitat oferint-se com a peó per treballar ni que fos un dia. Ara molts immigrants fan el mateix a les places de poblacions agrícoles. La història es repeteix: immigrants de terres llunyanes que s'arrisquen, sense saber-ho, a patir exclusió en una Europa que limita el dret a l'habitatge només als ciutadans comunitaris.~~

“Per què...?” és una pregunta de creixement, d'aprenentatge, de curiositat. Feta servir fins a l'esgotament pels infants quan comencen a explorar les noves vies que se'ls hi obren. Cada “per què?” genera molts altres interrogants.

Amb l'arribada de la pubertat, molts “perquè” queden una miqueta arraconats. És l'etapa de saber-ho tot, de l'autosuficiència, d'apuntalar el propi jo i d'acceptar els fracassos.

A la edat adulta, si tens la sort de no deixar-te portar massa pels mitjans de comunicació, aquests “perquè” tornen a resurgir. I, amb ells, madurem de cara a les etapes futures.

He tingut a la meua vida –i tinc encara– un sense fi de “perquè”. Uns han afectat la meua pròpia vida –“els he patit”– i d'altres els he pogut observar en persones del meu entorn. Portat per un “per què?”, col·laboro des de fa un temps amb una organització que intenta “donar la mà” a les persones sense llar.

Coneixent a persones sense llar, molts cops pots anar esbrinant algun “perquè”. Per què hi ha gent que en un moment determinat de la seva vida, s'atura, fa un trencament brusc amb la “societat establerta”, i va per camins que l'aboquen a ser rodamón?

Deu ser normal –i si més no, ho ha estat per a mi– veure una persona dormint al carrer, envoltada de cartrons i de misèria i preguntar-se el “perquè”. És un ésser humà, que de segur ha tingut una mare que l'ha acarolat, una infantesa com la majoria de nosaltres i un obrir-se a la vida ple d'esperances.

Conec a una bona persona, l'Antonio, que en els últims anys de la seva vida ha viscut en el món de la marginació. Coneixent-lo i parlant amb ell, te n'adones que en el fons sempre hi ha “el perquè de tot plegat”, parodiant la frase de l'escriptor Quim Monzó. A més a més, l'Antonio té la mateixa edat que jo. Ell va néixer l'any 1944 un 13 de juny i jo el 4 de setembre del mateix any. Hem estat plenament coetanis. Fer un resum de les nostres vides, sembla una manera de veure com la vida ens pot portar per llocs difícils de preveure, sense que sovint, puguem fer grans coses per evitar-ho.

Ens presentarem. L'Antonio té 59 anys, va néixer a Vélez (Málaga). Fill únic. Els seus pares treballaven al camp de jornalers i quan podien, aconseguien unes hores de feina a la plaça del poble, on els cacics eren déus.

Jo sóc en Salvador, també de 59 anys, nascut a Barcelona on he viscut tota la meua vida. Els meus pares eren de posició econòmica mitjana-baixa. El meu pare treballava com a dependent i la mare com a brodadora a casa. Dues germanes; jo sóc el del mig.

En els primers mesos de vida, una veïna cuidava l'Antonio, ja que els seus pares havien d'anar al camp. "Perquè" de la vida, l'Antonio als vuit mesos cau de cap al braser mentre la veïna era fora. Queda marcat i amb pèrdua parcial de visió en un ull.

Jo vaig tenir la bona sort d'estar amb la mare fins que vaig anar a l'escola. Ambient familiar cuidat, tot i que teníem penúries econòmiques. Una família per part de mare molt nombrosa; una colla molt unida. Als quatre anys començo a l'escola "nacional", amb tota mena de repressions per a les famílies que parlàvem català. Era un bon estudiant, i per aquest fet, una tia meva d'economia benestant, em pagava una escola "privada", ja que intentaven entre tots, de preparar-me el millor possible per a la vida futura. Als 14 anys, ja tenia fet el batxillerat.

L'Antonio va a l'escola fins als 13 anys amb un mestre que donava classe a nens de tots els nivells. Aconseguí aprendre la formació bàsica que es necessitava en aquells moments. Deixa l'escola un any abans del que era normal per l'època, i forma part de la colla familiar, pares i oncles, per anar a recollir productes del camp. Sistema de "peonada": tot en mans de l'amo, treballar jornades complertes, un mes sí i l'altre no. La resta dels dies, s'espavilava fent feinetes de tot tipus. Sempre peonatge. La seva percepció del món es mou en un cercle molt limitat i la seva visió de futur, molt escassa.

Jo, "l'afortunat", als 14 anys començo a treballar de mecànic, i encara que en aquells temps poc cobràvem els aprenents, sí que teníem la possibilitat –dins d'una cultura industrial com la catalana– d'assolir un ofici de cara al futur. Puc compaginar, amb tota classe d'ajuts familiars i socials, els temes del treball i els estudis. Hi vaig posar ganes i dedicació, però no hi ha dubte que si volies, en aquells moments a Barcelona, podies. Inicio contactes amb moviments polítics i catalanistes, que em porten més d'un ensurt, però tot això m'ajuda a formar-me com a persona i a integrar-me a un grup social. Arribo a les portes de la mili amb una bona integració a la meva societat, i una carrera pràcticament acabada. Un futur obert i esperançador.

I què té l'Antonio? Continua fent les "feinetes" que li surten, sempre mal pagades i inestables, d'escassa formació de cara al futur, i el seu cercle d'amistats es mou per passejades pel poble i estades als bars. No té cap desenvolupament de mires, ni socials ni culturals que li puguin donar suport per a aconseguir algun dia, un millor benestar.

Coneix la Mercedes, la dona amb qui es casa, tot just amb dinou anys. Penes i treballs per a formar la llar. La feina, com sempre, i de diners, pocs.

Arriba la mili per a ell. Suposo que devia ser un repte. Un veure móns nous. Es podia aplicar la fórmula militar "que se hacían hombres", o no! Fent el servei militar, els seus pares moren. El pare primer i més tard la mare. En poc temps. Ràpidament. Sembla que de tuberculosi. Misèria, gana i poca atenció mèdica. Estava poc acompanyat en la vida, i ara encara queda més desemparat.

Torna de la mili –va fer-la poc temps i a serveis auxiliars– i marxa a Barcelona, per aconseguir alguns diners. Intenta prosperar. Mentrestant, la Mercedes, la seva dona, es queda al poble. Ell treballa per alguna obra hidràulica al Pirineu català, fins que l'agafen com a treballador "il·legal" –crec que per no tenir papers de treball en regla– i el retenen uns dos mesos a Montjuïc. Amb tren, el tornen altre cop a Màlaga.

Tenen un fill, que també es diu Antonio. La seva gran alegria, de les poques que ha tingut. Tot just neix el seu fill, la seva dona es posa malalta. Una malaltia que ja patia feia temps. Leucèmia. En aquells temps i amb els pocs mitjans mèdics, la Mercedes es mor als 27 anys. Queda sol amb un nen de tres anys. Amb l'ajuda d'uns oncles, té cura del nen. La feina, plena de dificultats per la seva minusvalia.

Se li mor el fill quan tenia cinc anys. Segons els metges, de la mateixa malaltia que la mare. Sembla un serial de TV, però no ho és! És la vida de l'Antonio. Trenta anys, sol, desesperat, mancat de puntals a la vida que li donin suport.

Torna a Barcelona, però ja no recorda ni espais ni temps. Estades a Tarragona i Girona. Treballs aïllats. La mancança de visió en un ull li dificulta trobar feina. Sempre són feines marginals. Pocs amics i de mal camí. La beguda comença a ser consellera.

Jo, acabada la mili, ja amb la carrera a la butxaca, trobo treball ràpidament. Bona feina. Un futur clar.

Em caso i als 27 anys tinc el meu primer fill, en Jordi. Als 30 anys el Xavier i més tard, la Marta. Família, amics, fills, èxits professionals i integrat a la meua societat. Il·lusions polítiques i de país. Uns 30 anys plenament feliços i reeixits. El meu punt de partida cap a la maduresa no ha estat ni de bon tros el mateix que l'Antonio.

L'Antonio va treballant en les feines que troba a la famosa Plaça Urquinaona –lloc de contractació en aquells anys difícils– i durant molts anys es pot anar pagant un allotjament amb una “mestressa” que li fa el menjar i li renta la roba interior. Uns dies descarrega camions, altres a la construcció, també a la neteja. Té sort, i pot treballar uns mesos, els únics de la seva vida que va aconseguir contracte de treball, posant xarxes i barreres de protecció a edificis en construcció. Ocupació d'alt risc, però que pagaven molt bé. Amb una colla de gitanos algunes temporades va anar a collir avellanes a Tarragona. Sempre sol, sense amics ni família.

Als anys 85-90, s'inicia altre cop una crisi a Catalunya, just quan l'Antonio ja tenia els 45 anys. Ja no pot aconseguir el jornal per poder pagar a la “mestressa” i, de cop, d'un dia per un altre, es veu obligat a viure al carrer. Tan fàcil i tan real.

Dels 30 als 45 anys, jo vaig tenir alts i baixos, com tothom, sempre dins de la línia marcada per la societat benestant. Podríem destacar –important per a mi– una ruptura matrimonial molt traumàtica, però amb els puntals dels pares, germanes, família, amics i uns bons conceptes morals i espirituals, vaig poder-la superar. També hagués pogut enfonsar-me. Però no vaig prendre aquest camí, gràcies a Déu. Continuo amb la meua professió, refaig la meua vida sentimental i amb 58 anys, per motius “cojunturals” em jubilen anticipadament. Reconeixement social, festa de comiat, indemnització i paga, ja que he tingut la sort d'haver cotitzat a la Seguretat Social des dels 14 anys. Crec que tot o quasi tot, m'ho vaig trobar a la vida. El meu mèrit és només que ho vaig saber aprofitar.

L'Antonio ja viu al carrer. Hi és des dels 45 anys fins prop dels 60. En el seu estat de pobresa sempre va mantenir un nivell de netedat, d'organització i d'autoestima admirables. Cartrons, papers, ferros i vidres omplien el seu carro, que era també casa seva. Amb això malvivia. Mai no va demanar caritat, ni ajuda a cap centre social. Sempre autosuficient. La seva gosseta “Negrita”, va ser en qui va depositar tota l'estimació

aquests últims anys. Segons diu l'Antonio, la gosseta menjava molt millor que ell. Mantenien la seva higiene personal dins del decòrum, s'afaitava a diari i es rentava la roba a la font. Dormia a la Plaça Urquinaona, la seva llar. L'alcoholisme ja el tenia agafat. A la plaça Urquinaona, entra en contacta amb un voluntari d'Arrels, centre dedicat a donar ajuda a persones sense sostre. Sap aprofitar el moment i inicia una clara recuperació. Segons ell, l'únic cop que la societat li ha donat la mà.

Hem arribat als 60 anys. L'Antonio ha tingut la gran força de voluntat de voler refer la seva vida. I ho ha aconseguit. Arrels li ha donat suport i ell ha sabut aprofitar-ho. Viu en un pis compartit, està integrat en el seu barri, rep la paga que li correspon del govern i participa en tot tipus d'activitats. Està encoratjat. No tothom a la seva edat i circumstàncies, demostra aquest aplom.

Jo "un afortunat" pre-jubilat, paga, família, fills i néts. Reconeixements socials per la meua tasca a la vida. Sembla que realment m'ho he "merescut". Però en el fons, veient les nostres vides paral·leles, em pregunto si efectivament no ha estat l'Antonio el veritable lluitador. Jo sempre m'he trobat a "la via principal". El meu tren ha tingut gairebé sempre el llum verd de marxa. He complert amb la societat, i la societat m'ha correspost. He estimat i he estat estimat. He sembrat i he recollit. No és cap mèrit ! Sols he sabut aprofitar el que m'ha estat donat. Crec que és important. Però molt més important és veure que persones que han tingut entrebancs constants a la vida, d'una manera o altra, han tirat endavant. És fàcil caure en el tòpic que, en les mateixes circumstàncies en què ha estat l'Antonio, es podia refer la vida d'una manera millor. Sense cap mena de dubte. Però veient tot el seu entorn, els moments i seqüències en què es produeixen els fets que li marquen la vida, és possible que molts de nosaltres també haguéssim pogut estar en un caixer, farcits de cartrons a qualsevol racó del nostre país.

Ara, si veiem alguna persona tirada al carrer les nits de fred podem pensar que en el fons, també deu tenir el seu "perquè".

Per acabar, no puc menys que dir: "molt bé per L'Antonio"!

6. QUE DÉU REPARTEIXI SORT

~~L'exclusió és masculina, la pobresa és femenina. Però només el 15% de les persones sense llar són dones. Diversos estudis sostenen que elles es defensen millor en situacions de penúria i precarietat. Saben cuinar a baix cost i assumeixen més fàcilment feines que els homes no acostumen a fer: netejar, tenir cura d'avis i, fins i tot, exercir la prostitució per a sobreviure. Potser és més difícil que una dona acabi al carrer, però constatem que les que hi són, es troben en situacions extremadament greus.~~

La Lola va aparèixer una tarda d'agost amb llagues al cul. Eren restes d'una infecció mal curada per la falta d'higiene. Anava en cadira de rodes, amb pantalons amples i el cap rapat. No es depilava, no feia servir desodorant, no es pintava les ungles, no es rentava, no tenia roba maca, no tenia res. Res de res.

Fosc

Quan va néixer, aparegué sota el seu coixí una pistola amb la qual encara juga a la ruleta russa. Si avui les coses van malament, demà encara poden anar pitjor. Del seu passat, només conjectures, intuïcions i quatre pistes que parlen del que ja temíem: foscor. Els desgraciats sempre viuen a les fosques. El desgraciat és aquell que no té sort, a qui li arriben desgràcies, però ja posats, es podria dir simplement que un desgraciat és el que viu sense gràcia, aquella de la que tants parlen i molts menys senten. Viure en Gràcia. Tocat pel dit de Déu o ensorrat pel dit de Déu. Però potser millor no ficar a Déu en tot això i deixar de preguntar-se sobre si existeix o no i sobre com permet que la Lola i tants d'altres visquin orfes de la seva gràcia. A les fosques. Ell sabrà.

Lleig

És maca. Té 30 anys i dues filles que quasi no ha vist. Quan la Belén i la Marta van néixer, se les van endur per ordre judicial. Què va passar? Quina ha de ser la situació per considerar oportú separar pares i fills? És possible que ella no hagués estat una bona mare, però probablement tampoc no en va aprendre de ningú. Si apostéssim a que la seva infància no va ser maca, segur que no ens equivocaríem massa. De fet, l'aigua ens ho va suggerir. Els primers dies que l'ajudàvem a dutxar-se, la Lola no suportava el contacte de l'aigua a la cara. Aquest gest ens va parlar d'una nena temerosa d'un pare a qui li agradaven els càstigs líquids. Ho sabem i no ho sabem. La relació amb persones orfes de tot és així: saps i no saps. O és que potser ho expliquem tot? No és grandíols trobar algú i que tot comenci aleshores? Si un no vol explicar certes penes, per què insistir-li? I si sembla que Déu no ens parla, per què insistir-li? Per què tantes paraules?

Aquesta dona preciosa pateix Ataxia de Friedreich, “una malaltia hereditària, genètica i degenerativa dels sistemes funcionals de la mèdula espinal que es caracteritza per la pèrdua progressiva de la coordinació i de l'equilibri”. No existeix cura per aquesta malaltia i és la que la lliga a una cadira de rodes.

Desconeixem com va ser exactament la relació amb el pare dels seus fills, però en tenim algunes pistes. La senyora Paquita, veïna de la Lola, explica que vivia amb un tal Jesús, vint anys més gran que ella i el sisè de vuit germans. Que es van conèixer al psiquiàtric de Sant Boi i que vivien al pis de la sogra. El pis en qüestió era un tercer sense ascensor i això, per a la Lola i la seva cadira de rodes, suposava dependre sempre d'algú. A aquest algú, el seu marit, la Lola el va denunciar per uns maltractaments que mai es van demostrar. Tornaríem a apostar que aquesta història tampoc va ser precisament maca.

Atroç

En Jesús va morir. Abans, aquesta Maria Magdalena havia desembarcat en una residència per a persones amb disminució. A causa de la seva situació personal, el jutge li va deixar escollir entre diferents opcions i va decidir-se per aquesta. En va sortir al cap de deu mesos: no estava d'acord amb la rutina interna de la residència, no volia pagar res i mantenia una relació amb un noi. Va renunciar a la plaça i se'n va anar.

La Lola cobrava una paga per disminució d'unos 370 euros mensuals, però això no la va salvar del carrer. Va sortir de la residència sense tenir on anar. No té cap tipus de tracte amb la seva mare ni amb la seva germana, no té amics i li resulta impossible funcionar amb normalitat: la cadira de rodes i l'ineludible de la seva malaltia li ho impedeixen. La paga per disminució i l'ingrés en una residència suggereixen que algun assistent social coneixia el seu cas. Però ella no es deixava ajudar. Simplement va abandonar la residència i no va trobar sostre. Per a una dona jove, gastada però maca, sola i invàlida, sis setmanes dormint al carrer devien resultar atroces. Santa Teresa deia que Déu es passeja entre cassoles. Per a molts dels que fan del carrer la seva casa, també deu estar entre papereres, cartrons i entrepans freds. Qui sap, Déu és un Misteri.

Bonic

De sobte apareix algú i li ofereix un cigarro. Aquest algú era un voluntari, un algú que rastreja entre les cassoles de Déu, una d'aquelles persones que es preocupa dels demés o potser millor: s'ocupa dels demés. Hi ha moltes persones així però són massa discretes pels temps que corren. En fi, parlàvem de la Lola. El voluntari rastrejador de les cassoles de Déu col·labora a Arrels. La Lola va accedir a què el voluntari l'acompanyés fins al centre que l'entitat té al casc antic de la ciutat.

Va arribar donant guerra una tarda d'agost. Havia estat dormint al carrer sis setmanes i no estava de molt bon humor. No era agraïda, ni especialment simpàtica i tenia geni. Es va dutxar. El sabó, una mica de crema hidratant, el desodorant i un talla-ungles van ajudar a descobrir una dona diferent. Més simpàtica no, però allà estava ella: trenta anys i uns ulls enormes. A partir d'aquest moment, va començar a anar al centre per les tardes. Era bastant arisca i no mostrava confiança. Però tornava. Després de les tardes al centre, dormia prop del mar i passava les hores vagant en autobús. El mar és molt romàntic però si es converteix en el teu llit diari perd poesia.

El prosaic era trobar algun lloc per a ella. Se li va proposar l'alberg municipal però no hi va aguantar ni una setmana. Una altra vegada al carrer. Finalment, i gràcies a la feina de

molts, ha tingut accés a un pis provisional de planta baixa en què pot rebre atenció domiciliària. Ella, la incapacitada, no obre la porta a ningú, ni tan sols a qui va a donar-li un cop de mà. Curiós, oi? Però bé, totes les vides tenen el seu desconcert, la seva peculiar contradicció.

De fet, la Lola no vol que ningú l'ajudi perquè creu que pot amb tot, que la seva malaltia té cura i que recuperarà les seves filles. Deu pensar que tot és un malentès.

No comprendre resulta tan quotidià, tan habitual que no ens hauria de sorprendre massa. Ens comprem poc els uns als altres i, fins i tot, batllem amb nosaltres mateixos, veient-nos diferents d'allò que esperàvem. La Lola, com qualsevol, mai va somiar amb una cadira de rodes ni amb aquesta malaltia. Mai va somiar amb *lo tremendo* d'una vida *tremenda*. Som iguals en relació als somnis que tenim, en relació al que esperem que ens passi, que sempre té el color del que és bo. La Lola va somiar per a ella el mateix que somien altres, però la sort no va estar de la seva part. Què faries si només li veiessis l'esquena al món? Ho apostaries tot a què les coses aniran sempre bé? Algú a qui estimes s'ha trencat? Recordes el teu últim mal dia? No hi haurà gent que viu sempre en un mal dia etern? La pistola amb què la vida juga a la ruleta russa amb la Lola sempre està carregada. Sempre hi queden bales.

7. EL PELEGRÍ

~~Són gent solitària potser perquè no hi ha cap episodi positiu en les seves biografies.~~ Molts varen passar la infància en orfenats com “El Asilo Durán” on no es podia substituir l’afecte dels pares. També molts ens expliquen les seves glorioses experiències a “la Legión”, on tampoc es van complir els seus somnis. Si han passat per la presó els ha servit per endurir, encara més, unes vides esculpides a cops.

Un nadó. Fa pocs minuts que ha nascut. Comença a buscar el pit de la mare i espera amb impaciència la primera dosi de calor d’un petó, d’una abraçada o d’unes carícies de qui ha estat durant nou mesos el seu refugi. Potser rebrà unes abraçades i uns quants petons, potser prendrà una mica de llet. No ho sabem del cert. Però, sigui com sigui, no seran molts petons, ni moltes abraçades, ni molts plors que algú mirarà de calmar. Acaba d’entrar una vida però en marxa una altra, la vida de la mare dóna pas a la d’en José.

Un infant. Juga, es baralla, s’amaga, riu, plora i corre amb altres nens de la seva edat, companys tant de dia com de nit. La seva germana gran i els quatre germans que la segueixen també estan en centres de protecció, mentre el pare i la seva segona dona decideixen fer altres camins. De tant en tant es pregunta: On serà la mare? Per què ha marxat el pare? On estan aquelles cinc petites mirades curioses i tendres que recordo vagament?

Un jove. Somia que és feliç mentre fa maniobres amb un fusell a les mans amb la resta de legionaris amb què compartirà anys d’entrenament físic extrem, repetint-se dia a dia la importància i el valor de l’honor, del deure i del sacrifici. Inconscientment mirarà de recuperar dels seus records l’amor de la mare que poc va conèixer però de qui guarda un gran record. Pensarà que és un heroi que compleix tot el que comença, evitant de repetir la història del pare de qui se sent abandonat.

Un home. Una reacció equivocada, un impuls desmesurat, una pila de ràbia continguda i deixada anar de cop, una manca de control o, fins i tot una acció premeditada, fa que un dia es desperti dins d’una cel·la que li priva de la llibertat que va rebre el dia que va néixer. Un pelegrinatge que passa per un centre de protecció, per l’exèrcit, per la presó i pel carrer, on viurà molts anys de la seva vida.

Cabells despentinats, llisos i grisos fan joc amb una barba poblada. Envoltan el cap on es descobreixen dos ulls foscos protegits per unes celles rodones i un pèl punxegudes. El nas i els pòmuls marcats i una mica vermells estan coberts per l’única part llisa de la seva pell. Amb la mirada simpàtica i de nen entremaliat està assegut a un banc només acompanyat d’en Colega, el seu gos. Beu una mica de vi abans d’aixecar-se a preparar els cartrons que l’ajudaran a estar més confortable mentre dorm en el caixer. Aquesta nit es repetirà la imatge d’algú dormint entre cartrons tocant un aparell blindat amb milers d’euros que no podrà fer servir. De totes maneres, en José ja fa molts anys que hi està acostumat.

Passada la nit es desperta i amaga els cartrons. Si té algun euro a la butxaca mirarà de comprar una mica de vi o alguna cosa per menjar; si no, esperarà a que passi el matí a veure si cau alguna cosa. Buscarà un banc on seure amb en Colega. Les hores passen. S’apropen dues persones que el saluden i miren de parlar amb ell, com si el coneguessin,

però ell no els fa gaire cas i continuen caminant com si res. Amb el temps li començaran a ser familiars, i en alguns mesos, conegudes.

És desconfiat, però un bon dia decideix acceptar l'oferta que li proposen: un lloc per passar la tarda, una dutxa i roba neta. Se li brinda una petita oportunitat, però l'alcohol sumat a molts anys vivint al carrer i a la història que arrossega, s'esforcen contínuament per ofegar tota esperança. Però ara ja no està sol: a poc a poc estarà més acompanyat. Comença a arrelar-se a una nova etapa de la vida on tindrà ulls que el mirin i paraules que busquin consolar-lo; les que més agrairà seran les que vinguin dels somriures de les noies maques.

De tant en tant es passa pel carrer de la Riereta per pròpia iniciativa o perquè algú l'acompanya. Sap que és ben rebut, sap que pot anar-hi quan vulgui, sap que trobarà gent que s'alegra de veure'l i també sap que s'hi sentirà una mica menys sol. Anirà una estona i tornarà a marxar o es dutxarà i li donaran roba neta i un mocador per cobrir el coll on una incisió per extirpar-li un càncer el va deixar amb la parla deteriorada. Alguns matins participa en el taller dibuixant, escrivint poesia, fent cistells, boles de Nadal i col·laborant en la revista *Riereta* 24. De vegades passa mesos sense donar senyals de vida.

Pel carrer d'en Gignàs hi ha una porta vella de fusta. És l'entrada al bar *de los gallegos*. A la dreta hi ha la barra on un client juga als escacs amb un noi que fa de cambrer; darrera seu: la cafetera, unes estanteries amb diferents begudes alcohòliques i amb tot d'ampolles petites de cervesa plenes amb vi del més barat que es pugui comprar. A l'esquerra hi ha unes taules protegides per uns hules blancs ja grocs pel pas dels anys amb algú assegut prenent vi, algú menjant un plat de sopa, o algú amb el cap sobre la taula o repenjat a la paret per estar més còmodes mentre dorm. Al fons hi ha un televisor engegat tota l'estona, a l'esquerra hi ha el bany i just al costat, la cuina d'on surten plats calents amb un preu molt assequible per als que tenen poc més que un euro a la butxaca. A prop de la televisió, però sense fer-li gaire cas, està en José assegut a una cadira sense dir res, amb un got de vi al costat, deixant que passi el dia acompanyat d'algú a qui ha convidat, com fa sovint.

Sempre ha tingut alguna paga que li ha proporcionat alguns bitllets per guardar en un mitjó. De tant en tant dorm en una pensió, però tanta soledat no cap dins de les quatre parets d'una habitació. Avui està fart del carrer i demanarà ajut per sortir, però demà necessitarà tornar-hi: està tant acomodat al carrer que no hi ha altre lloc on es trobi més protegit de la soledat i la tristesa.

Un segon càncer. Els metges li donen esperances per curar-se si segueix el tractament però claudica i deixa que la malaltia decideixi si cal posar fi al seu pelegrinatge. Ha cridat a la mort i aquest cop ha vingut a buscar-lo. Però ara les mirades ja no passen pel seu davant, ni s'aturen a mirar-lo de reüll encuriosides. Ara hi ha moltes mirades que el seu cor té recollides, mirades tendres que saben com es diu, que seuen al seu costat a preguntar com li va tot, que el conviden a dormir en una pensió, que l'avisen per entrar a la dutxa, que li busquen una camisa per a que estigui ben elegant, que l'afaiten, que el serveixen, que l'acompanyen al metge, que li donen cigarretes, que el fotografien, que es volen fotografiar amb ell, que li diuen que tingui paciència, que el saluden, que esperen que vingui al dia següent, que es pregunten què estarà fent. Marxa havent gravat records en la ment i en el cor de tots els que l'han acompanyat els seus últims anys fins al

moment del seu enterrament. El seu testament: un llibre de dues pàgines que resumeixen tota una vida.

A quien me leyese:

Hay padres que cuando tienen hijos, los tienen para cumplir con ellos el sacro y santo deber de educarlos y amarlos. Pero hay otros que cuando los tienen, no miran por su educación. Y yo, desdichadamente, he sido hijo de uno de estos últimos.

El autor

TRISTEZA

*Tristeza ¿por qué eres a veces
tan profundamente
amarga, dolorosa y dura?
Sólo hay crueldad en tu semblante
veneno en tus entrañas
sequedad en lo que tu sombra abarca.
Yo en mi soledad te acepto como eres, reina y señora,
Y como compañera.
La soledad
me ofrece la meditación,
tu veneno sutil,
la informa y la matiza.
En mi soledad
eres más cerca que nunca.
Tu sombra gris y opaca.
Más no tema hacer sufrir,
ya estoy acostumbrado a ello
Tu víctima predilecta, el autor.*

EL PEREGRINO

*Por los trechos de la vida
voy dejando los jirones
de mi triste juventud.
Sin hallar en mi camino
un regazo piadoso
donde pueda tener paz y quietud,
ni unos ojos que me miren,
o un amigo en mi desgracia,
que me pueda consolar.
Cielo y tierra,
Tierra y cielo,
mi camino es sólo un caminar y caminar.
Soy un peregrino que busca el camino*

*sin patria ni hogar,
un triste despojo
sin llanto en los ojos secos de llorar,
vencido y maltrecho,
llevando en mi pecho, la cruz del sufrir.
Qué negra mi suerte,
que llamo a la muerte
y al verme temblando se aparta de mí.
Yo no sé lo que son los celos
porque a nadie he querido,
sólo sé que es algo dulce
de los besos el sabor.
Sólo sé que soy un Paria
que una noche en mi camino,
moriré cara a la luna
olvidado hasta de Dios.*

EPÍLEG: “VENIU, BENEÏTS DEL MEU PARE...”

~~...perquè teníeu fam i ningú us va donar de menjar, estàveu malalts i ningú us visitava...”.~~

Aquesta paròdia de l’evangeli es justifica perquè l’Església primera ensenyava que acostar-se als pobres és acostar-se als que tenen el cel segur només per estar com estan: com el Llàtzer de la paràbola evangèlica. Aquest ensenyament es va perdre més tard quan les canonitzacions, sense voler, van substituir els pobres per uns sants que són invisibles i no molesten.

Aquí cobra el seu sentit el text exacte de les paraules de Jesús (Em vau donar de menjar... Em vau visitar) que no parlen només d’un donar abstracte (per exemple: enviant uns diners des de lluny), el qual serà útil però, de vegades, només busca descarregar la pròpia consciència. Sinó que parlen d’un acostar-se a ells, “tocant-los”, apostant per ells i confiant en ells fins i tot quan un no ha de fiar-se d’ells.

Així ha nascut en bona part aquest Quadern que està fet entre dos: usuaris i voluntaris del centre Arrels. Voluntaris que, segons la ideologia del centre, són acompanyants però mai salvadors, que han arribat molts cops a la comunió amb els seus acompanyats i, així, entren en aquest corrent subterrani de tendresa i misericòrdia que travessa sense sorolls la història humana.

Els uns i els altres poden pensar com Raskolnikov, el personatge de Dostoievsky, que, si és que van cometre algun delictes, estan així no per haver-lo comès sinó perquè no van aconseguir triomfar o conquerir el poder a través d’ell. Mentre que altres més criminals però que estaven en el poder, encara van ser tinguts per benefactors del seu poble o del gènere humà. Així pensava Raskolnikov, i una mica de raó no li faltava: en el contacte amb els sense sostre es torna a percebre aquesta “espatlla del món” a la qual preferim no mirar, perquè és més agradable mirar un rostre del món embellit per mil maquillatges enganyosos, dels que proporcionen la riquesa o el poder.

I la paradoxa final és que, en aquesta mirada que tots defugim, es compleix allò tan incomprensible que “els pobres ens evangelitzen”. Ens evangelitzen en primer lloc perquè ens posen en el nostre lloc: sense necessitat d’una dura ascesi de tipus budista, el desig se’ns modera al contacte amb ells perquè, sense dir ni una paraula, fan preguntar-nos: “de què em queixo?”, “quin dret tinc a desitjar o demanar més?”. I el desig vençut és una enorme font de llibertat.

Però ens evangelitzen també perquè, com testimonien molts voluntaris, el contacte amb ells ha estat per a les seves vides font d’un sentit i una plenitud que no les buscaven en acudir allí, però les han rebut “a més a més”. Que són com “el tresor amagat” de què parlen els evangelis. Però que l’han rebut en no buscar-lo: perquè si es va als pobres per buscar-lo llavors, paradoxalment, no se’l troba.

Aquest Quadern es tanca, per aquest motiu, amb una estranya paraula de gratitud a ells i amb la bona notícia que en aquest món, trencat i buit pels diners i el consum, hi ha espais amb unes possibilitats de reestructuració personal i de qualitat humana, que no es troben en la irònicament anomenada “cultura de la satisfacció”.

¹ Fundació privada que des de 1987 ha atès a més de 4.500 persones en situació de sense llar a Barcelona. Basa la seva tasca en el treball voluntari coordinat per professionals i en els processos a llarg termini.

² Como quien viaja a lomos de una yegua sombría, / por la ciudad camino no preguntéis a dónde. / Busco acaso un encuentro que me ilumine el día / y no hallo más que puertas que niegan lo que esconden. / Las chimenas vierten su vómito de humo / a un cielo más lejano y más alto. / Por las paredes ocre se desparrama el zumo / de una fruta de sangre crecida en el asfalto. / Ya el campo estará verde, debe de ser primavera / cruza por mi mirada un tren interminable. / El barrio donde habito no es ninguna pradera, / desolado paisaje de antenas y de cables. / Vivo en el número siete, calle melancolía. / Quiero mudarme hace años al barrio de la alegría / pero siempre que lo intento ha salido ya el tranvía / y en la escalera me siento a silbar mi melodía. (*"Calle Melancolía"*

Joaquín Sabina)

© *Cristianisme i Justícia* – Roger de Llúria 13 – 08010

Barcelona T: 93 317 23 38 – Fax: 93 317 10 94 – info@espinal.com –

www.fespinal.com Novembre 2004.